

Hans-Georg Beck, *Das byzantinische Jahrtausend*, München, C. H. Beck 1994, 2. doplněné vydání, ISBN 3 406 05997 X, 383 str., 8 obr. s tab., 68,- DM

O zájmu o byzantskou kulturu svědčí, že tato kniha emeritního profesora byzantologie na mnichovské univerzitě, vydaná poprvé r. 1978, se znovu dostává do rukou čtenářů. Doplnění původního textu se týká hlavně bibliografických odkazů k jednotlivým kapitolám (jsou doplněny do r. 1993), které jsou vzhledem k rozvoji oboru v posledních letech u reedici publikací tohoto typu nezbytné.

Syntéza H.-G. Becka není a ani nechce být systematickým úvodem do byzantských studií, ale vychází především z dlouholetých studií autora a z oblastí jeho osobních vědeckých zájmů. Již v těchto studiích se autor snažil bořit zakořeněné schematické představy o Byzanci, vyrůstající z osvícenských postojů E. Gibbona v jeho knize *The History of the Decline and the Fall of the Roman Empire* (London 1776–1788, čes. výbor Odeon 1983). Již titul Beckovy knihy — *Byzantské tisíciletí* — směřuje k záměru ukázat, že říše trvající tisíc let nemohla tak dlouhou dobu procházet ustavičným úpadkem. Druhým cílem autorovým je ukázat v protikladu k obrazu Byzance, demonstrovaného jen nádherou císařského dvora a mnišskými meditacemi o posmrtném životě, že život v této říši měl i svou „světskou“ stránku každodenního života. Autor se tímto problémem zabýval již ve dvou svých starších studiích. V monografii *Die Byzantiner und ihr Jenseits* (1979) ukázal, že lidové byzantské představy o posmrtném životě nemají podobu ráje, ale setrvávají na pohanských obrazech chladného a temného, neradostného podsvětí (tak přežívají i v novořeckém písňovém folklóru), a v monografii *Byzantinisches Erotikon* (1986) si všiml na základě analýzy byzantských románů i jiných dokladů vztahu mezi pohlavími, který ne vždy odpovídal přísným požadavkům církve. Poněvadž kniha je určena i širšímu okruhu zájemců, připomeňme, že H.-G. Beck je autorem základních příruček o církvi a teologické literatuře v Byzanci (*Byzantinisches Handbuch III/1*, München 1959), o dějinách ortodoxní církve v Byzanci (Göttingen 1980) a o byzantské literatuře psané „lidovou“, tj. neklasickou řečtinou (*Byzantinisches Handbuch III/3*, München 1971). Všechny tyto práce se samozřejmě opírají o důkladnou znalost a analýzu pramenů.

Recenzovaná publikace věnuje v úvodní kapitole pozornost návaznosti byzantské civilizace na období helénismu a pozdní antiky. Pozitivní stanovisko k otázce kontinuity od antiky k Byzanci umožňuje autorovi jeho pohled na tento problém z hlediska kontinuity zdělanosti. Pohled z hlediska vývoje ekonomických struktur (např. vztah města a venkova, ztráta měst v Malé Asii následkem arabské invaze a následná agrarizace) by možná poskytoval méně jednoznačný pohled.

V dalších kapitolách se autor zabývá státním zřízením včetně otázky tzv. císařské ideologie, politickou ortodoxií, tj. zejména vztahem císaře a církve v Byzanci, literaturou, a to nikoli jejím historickým přehledem, ale charakteristikou jejich základních rysů (např. vlivem rétoriky, vztahem této literatury k aktuální realitě, problémem oprávněnosti dělení byzantské literatury z jazykového hlediska na „vysokou“ a „lidovou“, teologii včetně byzantské mystiky, rolí mnichů v byzantské společnosti, její celkovou strukturou a konečně charakteristikou specifických rysů byzantské ortodoxie a víry prostých věřících.

Závěrečná kapitola poukazuje na nesprávnost chápání byzantské říše jako strnulého monolitu. Autor demonstruje neoprávněnost tohoto pohledu na změnách, způsobených změnami geopolitického prostoru říše, a na změnách ve vztahu společnosti k literatuře. Knihu doplňují překlady vybraných míst z památek byzantského písemnictví, která vhodně doplňují autorův výklad (str. 313–342), poznámky a bibliografie k jednotlivým kapitolám, jmenný rejstřík a rejstřík odborných termínů s jejich stručným výkladem.

Knihu, která pro své bohatství informací přináší užitek i odborníkovi, ačkoli je určena širšímu publiku se zájmem o historii, a která je psána i krásným, byť ne vždy snadným stylem, lze doporučit všem zájemcům o historii a kulturní historii, zejména mediévistům, zabývajícím se západním středověkem. Mohou tu s překvapením zjistit, že vývoj na východě nebyl vždy a ve všem zásadně odlišný od vývoje na západě.

Růžena Dostálová (Praha)